

10.82322/jwsf.2025.306-1863

«زن و مطالعات خانواده»

سال هجدهم، شماره شصت و نهم، پاییز ۱۴۰۴

ص ص: ۲۲-۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۲۴

تدوین و روایی یابی بسته آموزشی پذیرش نقش مادری^۱

زینب ساکتی^۲ هادی فرهادی^۳ سید حمید آتش پور^۴

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تدوین و روایی یابی بسته آموزشی پذیرش نقش مادری ویژه زنان متاهل فاقد فرزند بود. پژوهش به روش تحلیل مضمون استقرایی انجام شد و جامعه آماری پژوهش شامل متون علمی در حیطه نقش مادری و متخصصان حوزه روانشناسی و مشاوره بود. از جامعه مورد نظر تعداد ۳۱ مقاله و کتاب مرتبط، همچنین ۱۵ نفر متخصص حوزه روان شناسی و مشاوره به صورت هدفمند بعنوان نمونه انتخاب شدند. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از روش براون و کلارک استفاده شد و طی شش مرحله به استخراج تم های فرعی و اصلی پرداخته شد. یافته ها در نهایت منجر به استخراج تعداد ۳۵ مقوله اصلی شد که بر اساس آن بسته آموزشی پذیرش نقش مادری ویژه زنان متاهل فاقد فرزند در ۱۱ جلسه ۹۰ دقیقه ای تدوین و ارزیابی گردید. نتایج نشان داد که بسته آموزش پذیرش نقش مادری از نظر متخصصان دارای روایی محتوایی ($CVR=0.866$, $CVI=0.933$) کافی است و جهت کاربردهای آموزشی و پژوهشی مناسب است.

واژه های کلیدی: روایی یابی، تحلیل مضمون، پذیرش نقش مادری.

^۱. مقاله حاضر برگرفته از رساله دوره دکتری تخصصی نویسنده اول پژوهش است.

^۲. دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

^۳. دانشیار، گروه روانشناسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول).

farhadihadi@yahoo.com

^۴. دانشیار، گروه روانشناسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

مقدمه

در دهه‌های اخیر مشارکت زنان در فعالیتهای اجتماعی و شغلی رشد قابل توجهی داشته‌است این امر اهمیت نقش‌های اجتماعی زنان را بیش از پیش افزون ساخته است. بروز تغییرات در ارزش‌ها و باورها در زمینه اهمیت نقش‌های اجتماعی زنان، همچنین توجه به فردگرایی و علاقه زنان جوان به آرمان‌ها و علایق شخصی، باعث بروز تغییرات چشمگیر در زمینه نقش‌های شایسته زنان در خانواده و اجتماعی و از جمله در مورد معنا و نقش مادری شده‌است (رفعت‌جاه، ۱۳۹۶). نقش مادری و همسری را دو نقش اصلی زنان برشمرده‌اند و حتی مهم‌ترین نقش و شغل زنان مادری عنوان شده است (امیدوار و لیراویانی‌نژاد، ۱۳۹۷). نقش مادری، تاثیر بسزایی در نحوه تعریف زنان توسط دیگران و خودشان دارد. مادری نتیجه اجتناب‌ناپذیر بزرگسالی برای زنان شمرده می‌شود و در واقع، اکثر زنان مادر می‌شوند و گویی سرنوشت زن را با نقش مادری گره زده‌اند (دالی، موران و ویتک، ۲۰۲۱). بر این اساس نقش مادری یکی از اصلی‌ترین نقش‌های زنان در طول زندگی است (مارک-ریبیسزی، میکلسی و زابو، ۲۰۱۵). مهدوی و همکاران (۲۰۲۱) نقش مادری را شامل ابعاد تعاملات فردی، حمایت اجتماعی، نگرش فردی، باورها و ارزش‌ها و ویژگی‌های فردی می‌دانند. تاثیر ویژه مادر در زندگی انسان‌ها، انتقال به نقش مادری و پذیرش آن را به یکی از چالش‌های بزرگ زندگی زنان تبدیل کرده است (لامار و فوربس، ۲۰۲۰). زنان باید از لحاظ جسمی و روانی برای این نقش جدید در زندگی خود آماده شوند، و نیاز به سازگاری مداوم دارند (اورچارد، رادرفورد، هلمز و جمادار، ۲۰۲۳). ورود به نقش مادری منجر به تغییراتی در خودپنداره، سیستم خانواده، انتظارات نقش و مسئولیت‌های جدید می‌شود. با اینکه مادر شدن و تولد اولین فرزند معمولاً یک اتفاق مسرت بخش محسوب می‌شود، بحران و استرس زیادی به مادر وارد کرده و او را با نقش‌ها و مسئولیت‌های جدیدی مواجه می‌سازد (رالیس، اسکوتریس، مک کیو و میلگروم، ۲۰۱۴). مادر شدن همیشه نیز با تجربیات و احساسات مثبت همراه نیست، بلکه ممکن است با دلسردی و شکست و ناسازگاری همراه باشد (شرستا، آدچی، پترینی و شرستا، ۲۰۱۹). تاجایی که فرزندآوری را به عنوان یکی از عوامل منفی تاثیر گذار بر سلامت روان زنان برشمرده‌اند (کوکلین، دین، استرازدینز، وستروپ، لیچ و نیکلسون، ۲۰۱۶). و اگر زن نتواند به خوبی با نقش مادری خود سازگار شود، در این نقش به خصوص در ایجاد رابطه با کودک عملکرد قابل قبولی نخواهد

¹ .Daly, Moran & Wuytack

² . Márk-Ribiczey, Miklósi & Szabó

³ . Lamar & Forbes

⁴ . Orchard, Rutherford, Holmes & Jamadar

⁵ . Rallis, Skouteris, McCabe & Milgrom

⁶ . Shrestha, Adachi, Petrini & Shrestha

⁷ . Cooklin, Dinh, Strazdins, Westrupp, Leach & Nicholson

داشت (بانرجی، آراسپا، چاندرا و دسای؛^۱ ۲۰۲۱). در اصل، یک زن فقط زمانی که نقش مادری خود را بپذیرد می‌تواند از خود و کودکش به خوبی مراقبت کند.

در ضرورت انجام پژوهش حاضر می‌توان گفت، توجه به سلامت روان و جایگاه زنان به‌عنوان حدود نیمی از جمعیت جهان همواره مورد تاکید بوده است. علاوه بر آن اهمیت زن در نقش مادر در پرورش نسل آدمی بر کسی پوشیده نیست. چرا که مادری مهم‌ترین و سازنده‌ترین ارزشمندترین نقشی است که زن می‌تواند در هدایت کل جامعه بشری ایفا کند. از طرفی طبق پژوهش‌ها مادر شدن یکی از عواملی است که می‌تواند منجر به کاهش سلامت روان در زنان شود. زنانی که تصویر هویت مادری مطلوب با وضعیت فعلی نقش مادری آنها مطابقت ندارد، سلامت روان کمتری نسبت به زنانی دارند که این تطابق را احساس می‌کنند (ماتیسسن، دیرکس و ون باکل؛^۲ ۲۰۲۴). هر چند از یک منظر انتقال به این نقش جنبه زیستی دارد، ولی انتقال به نقش مادری مسئولیت‌های جدیدی را به زنان تحمیل کرده و چالش‌های زیادی برای آنها در پی خواهد داشت و بر این اساس در جوامع امروزی خواست و میل زن برای پذیرش این نقش بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است و در موارد بسیاری این زنان هستند که تعیین می‌کنند این نقش را چگونه و چه زمانی بپذیرند و در مواردی نیز به دلایلی از پذیرش آن سرباز زنند (اشمیت، دکیا، زارتلر و شنور؛^۳ ۲۰۲۳). برای قرارگیری در این نقش زن باید از لحاظ جسمی و روانی و اجتماعی سازگار شود و برای این امر نیاز به دانش، مهارت، توانایی و توجه روانی و هیجانی دارد. تلاش جهت کاهش دغدغه‌ها و نگرانی‌های زنان در نقش مادری مورد توجه پژوهش‌ها بوده است (بهروزنیا و شفیع آبادی، ۱۴۰۱). حال با عنایت به موضوعات طرح شده و پژوهش‌های صورت پذیرفته در زمینه نقش مادری و تاثیر آن بر سلامت روانی، رفتاری، اجتماعی و هیجانی زنان، و از سوی دیگر با توجه به خلا پژوهشی حاضر به دلیل عدم انجام پژوهشی مشابه، هدف انجام پژوهش حاضر تدوین و روایی‌یابی بسته آموزشی پذیرش نقش مادری ویژه زنان متاهل فاقد فرزند است.

روش

این پژوهش در زمره تحقیقات اکتشافی محسوب میشود که ماهیتی کیفی دارد. بر مبنای طرح پژوهش روش کیفی در این پژوهش به شیوه تحلیل مضمون به شیوه براون و کلارک^۴ (۲۰۰۶) بود. با توجه به جامعه آماری که کلیه متون علمی حیطه نقش مادری بود با روش نمونه‌گیری هدفمند تعداد ۳۱ مقاله، پایان نامه و کتاب انتخاب شد. همچنین جهت اعتباریابی از ۱۵ نفر از متخصصان حوزه روان‌شناسی و

^۱ Banerjee, Arasappa, Chandra & Desai

^۲ Mathijssen, Dirks, & van Bakel

^۳ Schmidt, Décieux, Zartler, & Schnor

^۴ Braun, Clarke

مشاوره که به صورت هدفمند انتخاب شده بود و بسته تدوین شده آموزش پذیرش نقش مادری ویژه زنان متاهل فاقد فرزند در اختیار آنها قرار گرفت تا بدین صورت اعتبارسنجی بسته آموزشی پذیرش نقش مادری ویژه زنان متاهل فاقد فرزند مورد بررسی قرار گیرد. جهت انجام تحلیل مضمون مربوط به اجزا و ساختار بسته آموزشی پذیرش نقش مادری بر اساس واحدهای معنادار، کدهای باز، مقولات فرعی، مقولات اصلی، مضامین اصلی، مضامین پایه متون، فرم ثبت نتایج تحلیل مضمون مورد استفاده قرار گرفت. روایی این فرم از نظر محتوایی با تحلیل مضمون براون و کلارک (۲۰۰۶) تطابق دارد. همچنین در مرحله ارزیابی محتوایی و تخصصی بسته تدوین شده آموزش پذیرش نقش مادری توسط متخصصان، فرم ارزیابی محتوایی استفاده شد. فرم شامل ۵ سوال در حوزه تطابق محتوا، تطابق ساختار جلسات با محتوا، کفایت زمان، کفایت بسته و ارزیابی کلی بسته پذیرش نقش مادری و همچنین بخشی جهت ثبت نظرات و پیشنهادات متخصصان ارزیاب بود. مقیاس پاسخگویی در فرم مذکور ده درجه ای در قالب ۱= ضعیف تا ۱۰= عالی است.

روش اجرا

جهت تدوین بسته آموزشی پذیرش نقش مادری ابتدا از طریق تحلیل مضمون مقولات فرعی، اصلی و پایه مرتبط با نقش مادری با استفاده از روش براون و کلارک (۲۰۰۶) از متون علمی استخراج و با تشکیل شبکه مضامین بسته آموزشی بصورت اولیه تهیه شد. روش براون و کلارک (۲۰۰۶)، یکی از روش‌های تحلیل محتوای کیفی و بررسی متون به صورت منظم و سلسله مراتبی به منظور استخراج کد است. این روش یکی از روش‌های مهم کیفی در تحلیل داده‌ها است. هدف تحلیل مضمون در این روش شناسایی مضامین، یعنی الگوهای مهم و جالب در داده‌هاست، و استفاده از این مضامین برای پرداختن به تحقیق یا گفتن چیزی در مورد یک موضوع می‌باشد. تحلیل مضمون روش براون و کلارک خیلی بیشتر از خلاصه کردن ساده داده‌هاست. یک تحلیل مضمون روش براون و کلارک (۲۰۰۶) خوب متون را تفسیر و معنا می‌کند. براون و کلارک (۲۰۰۶) بین دو سطح مضمون تمایز قائل شدند: معنایی و نهفته. مضامین معنایی در معانی صریح یا سطحی داده‌ها و تحلیلگر به دنبال چیزی فراتر از آنچه نوشته شده است نیست. در مقابل به نظر می‌رسد سطح نهفته فراتر از آن چیزی است که نوشته شده است. شروع روش براون و کلارک (۲۰۰۶) با شناسایی یا بررسی ایده‌ها، مفروضات، مفهوم سازی‌ها و ایدئولوژی‌هاست که به عنوان شکل گیری یا اطلاع رسانی محتوای معنایی داده‌ها تئوریزه شده است. در ابتدا با جستجو بر اساس کلمات کلیدی مرتبط با نقش مادری از میان پژوهش‌های انجام شده از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۱ تعداد ۷۵ مقاله، کتاب و پایان نامه یافت شد. پس از مطالعه و بررسی اولیه تعداد ۳۱ مقاله، کتاب و پایان

نامه بر اساس محتوای مورد نظر مناسب تشخیص داده شد و تحلیل مضمون آغاز شد. در مرحله اول، متون به منظور آشنایی با داده‌ها به دقت مطالعه و مورد بررسی قرار گرفت و چندین مرتبه خوانده شد. از طریق مطالعه و یادداشت برداری عبارتهای مهم به دست آمد. در مرحله دوم کدهای اولیه استخراج شد و با یک روش معنادار و سیستماتیک داده‌ها سازماندهی شدند. هر قسمت از داده‌ها که مربوط به مسئله تحقیق بود یا در حیطه موضوع مورد نظر جالب توجه بود، کدگذاری شد. در اینجا از کدگذاری باز استفاده شد بدین معنی که کد از پیش تعیین شده‌ای وجود نداشت؛ بلکه طی فرایند کدگذاری، کدها توسعه و اصلاح شد. در این گام تعداد ۴۲۰ کد مشخص و استخراج شد. در مرحله سوم تم‌ها شناسایی شدند. تم یک الگوست که مطلب مهم یا جالبی را در مورد داده‌ها یا سؤال پژوهش در بردارد. از آنجاکه مجموعه داده‌ها یک گروه کانونی کوچک تشکیل داد، بین مرحله کدگذاری و مرحله شناسایی تم‌های اولیه همپوشانی قابل توجهی وجود داشت. این مرحله، جستجو برای یافتن تم-هایبست که یک یا دسته‌ای از مفاهیم استخراجی را در برگیرد. با شروع گام چهارم تم‌های شناسایی شده در مرحله سه بارها بررسی شد تا اطمینان حاصل شود که تم‌های فرعی ایجاد شده به خوبی مفاهیم را پوشش می‌دهند و تم‌های اصلی در برگیرنده تم‌های فرعی خود هستند در این گام با تجمع تم‌های فرعی در گستره‌ی معنایی وسیع‌تر به ۳۵ تم اصلی رسیدیم. در مرحله پنجم اصلاح نهایی تم‌ها انجام شد اینکه تم چه می‌گوید؟ اگر تم فرعی وجود دارد چگونه با تم اصلی ارتباط برقرار می‌کند و چه نوع ارتباطی بین تم‌ها وجود دارد؟ همچنین یکپارچگی، جامعیت و مفید بودن تم‌ها بررسی شد. در نهایت طی مرحله ششم شبکه تم‌ها ایجاد شد و گزارش نهایی حاصل از تحلیل مضمون و ارائه یافته‌ها تهیه شد و بر اساس آن بسته آموزشی پذیرش نقش مادری تدوین گشت. پس از تدوین بسته آموزشی پذیرش نقش مادری با روش تحلیل مضمون براون و کلارک (۲۰۰۶) بسته اولیه بسته آموزشی پذیرش نقش مادری ویژه زنان متاهل فاقد فرزند به ۱۵ متخصص حوزه روان‌شناسی و مشاوره ارائه و درخواست مطالعه و اظهارنظر راجع به ساختار، فرایند و محتوای هر یک از جلسات در قالب پرسشنامه نظرسنجی که همراه بسته آموزشی تدوین شده در اختیار هر یک از متخصصان قرار می‌گیرد. علاوه بر این در این مرحله لازم است یک فرم اظهارنظر باز پاسخ به منظور ارائه پیشنهادات و نظرات اصلاحی هر یک از متخصصان در جهت ارتقاء محتوا، ساختار و فرایند بسته آموزشی پذیرش نقش مادری ویژه زنان متاهل فاقد فرزند در اختیار آنها قرار گیرد. پس از بررسی نظرات تخصصی ۱۵ متخصص و اعمال نظرات اصلاحی آنها درباره بسته آموزشی پذیرش نقش مادری ویژه زنان متاهل فاقد فرزند و بسته آموزشی نهایی آماده‌سازی می‌شود. در نهایت بسته آموزشی پذیرش نقش مادری ویژه زنان متاهل فاقد فرزند مجدداً به ۱۵ متخصص همراه با فرم نظرسنجی نهایی ارائه و پس از جمع‌آوری، ضریب توافق متخصصان درباره فرایند، ساختار و محتوای بسته آموزشی محاسبه شد. در این مرحله در صورتی که کماکان متخصصان نظرات اصلاحی

داشتند به صورت موردی در بسته آموزشی اعمال شد. جهت تعیین توافق ارزیاب‌ها برای تعیین اعتبار محتوایی بسته آموزشی پذیرش نقش مادری از شاخص نسبت روایی محتوایی^۱ (CVR) و شاخص روایی محتوایی^۲ (CVI) استفاده شد.

جدول ۱. نمونه‌ای از نتایج تحلیل مضمون

ردیف	کد بندی اولیه	مقوله مرتبه اول	مقوله سازمان‌دهنده	مقوله اصلی
۱	خانواده: کانون رشد و آرامش بشری	کانون رشد و آرامش بشری	اهمیت خانواده (۱)	پیامدهای مربوط به پذیرش نقش مادری (۴)
۲	خانواده: عامل اصلی انتقال فرهنگ	عامل اصلی انتقال فرهنگ		
۳	خانواده: عامل انتقال اندیشه و اخلاق	عامل انتقال اندیشه و اخلاق		
۴	خانواده: عامل انتقال سنت‌ها و ارزش‌ها	عامل انتقال سنت‌ها و ارزش‌ها		
۵	سهم مادر در انتقال فرهنگ، سنت و ارزش‌ها	سهم مادر در انتقال فرهنگ و ارزش‌ها		
۶	انتقال فرهنگ و تمدن یک قوم به فرزند از طریق مادر	انتقال فرهنگ و تمدن به فرزند		
۷	شکل‌گیری شخصیت کودکان در محیط خانواده	تشکیل شخصیت در خانواده		
۸	مادر دارای بیشترین سهم در تربیت فرزند	بیشترین سهم در تربیت فرزند	اهمیت نقش مادر در خانواده (۲)	
۹	مادر دارای بیشترین سهم در تأمین بهداشت کودک	بیشترین سهم در تأمین بهداشت کودک		
۱۰	مادر دارای بیشترین سهم در تأمین سلامت روان کودک	بیشترین سهم در تأمین سلامت روان کودک		
۱۱	مادر دارای بیشترین سهم در رشد و تربیت کودک	بیشترین سهم در رشد و تربیت کودک		
۱۲	مادر شدن به معنای انتقال به نقش جدید	انتقال به نقش جدید	عوامل موثر در درک هویت مادری	
۱۳	درک هویت مادری از طریق عوامل فیزیولوژیک	از طریق عوامل فیزیولوژیک		
۱۴	درک هویت مادری از طریق عوامل روانی	از طریق عوامل روانی		

^۱. content validity ratio

^۲. content validity index

۱۵	درک هویت مادری از طریق عوامل اجتماعی فرهنگی	از طریق عوامل اجتماعی فرهنگی
۱۶	درک بارداری از طریق عوامل رشدی پیچیده	از طریق عوامل رشدی پیچیده
۱۷	آغاز انتقال سازگاران به مادری با باردار شدن	باردار شدن، آغاز انتقال به نقش مادری
۱۸	تولد فرزند: نقطه عطف در زندگی مادر	تولد فرزند
۱۹	ایجاد تغییر در زندگی مادر، نقطه عطف در زندگی مادر	ایجاد تغییر در زندگی مادر
۲۰	فرصتی برای مادر شدن: نقطه عطف در زندگی زنان	فرصت مادر شدن
۲۱	مادری: موجب شکل دادن به هویت زن	شکل دادن به هویت زن
۲۲	عدم سازگاری با نقش: مشکل در روابط با فرزند	عدم سازگاری با نقش: عدم پذیرش کودک
۲۳	مشکلات جسمی زایمان، مربوط به پذیرش نقش مادری	مشکلات جسمی زایمان
۲۴	مسائل مربوط به شیردهی مربوط به پذیرش نقش مادری	مسائل مربوط به شیردهی
۲۵	سلامتی ذهنی مربوط به پذیرش نقش مادری	سلامتی ذهنی و روانی
۲۶	مراقبت از نوزاد مربوط به پذیرش نقش مادری	مراقبت از نوزاد

یافته ها

از تحلیل مضمون پژوهش مضامین اهمیت خانواده، اهمیت نقش مادر در خانواده، عوامل مؤثر در درک هویت مادری، تغییرات روانی انطباقی، پیامدهای مربوط به پذیرش نقش مادری، پشیمانی از پذیرش نقش مادری، تاثیر طرحواره‌ها بر پذیرش نقش مادری، تاثیر مسائل فرهنگی بر پذیرش نقش مادری، عواطف مثبت ناشی از پذیرش نقش مادری، نقش مادری و اشتغال، سازگاری با نقش مادری، تعارض نقش، نگرش‌ها و آرزوهای مادران، رویای مادر شدن، تغییرات فیزیولوژیک، روانی و رفتاری، اجزای نقش مادری، کسب شایستگی مادری، اهمیت نقش مادری و روابط با فرزند، مولفه‌های نقش مادری، ارزش‌ها و هنجارها در پذیرش نقش مادری، ویژگی‌های فردی در پذیرش نقش مادری، حمایت عاطفی، حمایت اجتماعی، خدمات بهداشتی، عوامل اقتصادی، تاثیر روابط با همسر، تاثیر تعاملات فردی، باورهای مربوط به پذیرش و عدم پذیرش نقش مادری، تاثیر رشد تکنولوژی، تاثیر فضای مجازی (اینترنت) بر پذیرش نقش مادری،

علل تکوینی واگذاری نقش مادری به زنان، علل اجتماعی واگذاری نقش مادری به زنان، عزت نفس و تاثیر آن بر نقش مادری، کیفیت زندگی و عوامل کاهنده آن و سرمایه روان‌شناختی و مولفه‌های آن به دست آمد. از آنجایی که مخاطبین این بسته آموزشی مادران متاهل فاقد فرزند هستند، کلیه مضامین و جلسات، علاوه بر این که از محتوای آموزشی متناسب با نیازهای روانی مادران متاهل فاقد فرزند برخوردار است، می‌بایست به دغدغه‌های ذهنی آنان، نقش اجتماع و فضای مجازی، آموخته‌های پیشین و ویژگی‌های روان‌شناختی، هیجانی، عاطفی و شناختی آنان توجه جدی شود.

برای بررسی اعتبار محتوایی بسته آموزشی پذیرش نقش مادری ویژه زنان متاهل فاقد فرزند، پس از تدوین شرح جلسات (با استفاده از تحلیل مضمون)، شرح جلسات به همراه دو فرم ارزیابی در اختیار ۱۵ متخصص حوزه روان‌شناسی و مشاوره قرار گرفت. نتایج بیانگر آن بود که نظر اساتید متخصص مبنی بر ارزیابی کلی درباره محتوای بسته آموزشی پذیرش نقش مادری ویژه زنان متاهل فاقد فرزند مثبت بوده و این بسته به شکل کلی از نظر متخصصان دارای روایی محتوایی مناسب است.

جدول ۲. ارزیابی کلی درباره محتوای بسته آموزشی پذیرش نقش مادری توسط ۱۵ متخصص حوزه روان‌شناسی و مشاوره

متخصصان	تطابق محتوایی	تناسب جلسات	کفایت زمان	کفایت محتوا	ارزیابی کلی
اول	۱	۱	۱	۱	۱
دوم	۱	۰/۹	۰/۹	۰/۹	۱
سوم	۰/۹	۱	۱	۱	۰/۹
چهارم	۱	۰/۸	۰/۹	۱	۱
پنجم	۰/۸	۱	۰/۷	۱	۱
ششم	۱	۰/۸	۰/۷	۰/۹	۰/۹
هفتم	۰/۸	۱	۱	۱	۱
هشتم	۰/۶	۰/۵	۰/۹	۰/۸	۱
نهم	۱	۰/۷	۱	۱	۰/۹
دهم	۰/۹	۱	۱	۱	۰/۹
یازدهم	۱	۰/۸	۱	۰/۷	۱
دوازدهم	۱	۱	۱	۱	۰/۷
سیزدهم	۱	۰/۷	۰/۷	۰/۹	۰/۹
چهاردهم	۰/۶	۱	۱	۰/۷	۱
پانزدهم	۰/۹	۱	۱	۰/۸	۱

تدوین و روایی‌یابی بسته آموزشی پذیرش نقش مادری زینب ساکنی و همکاران

ضریب توافق	CVR	۰/۷۳۳	۰/۶۰	۰/۶۰	۰/۷۳۳	۰/۸۶۶
	CVI	۰/۸۶۶	۰/۸۰	۰/۸۰	۰/۸۶۶	۰/۹۳۳

نتایج بیانگر آن بود که نظر اساتید متخصص مبنی بر ارزیابی کلی درباره محتوای بسته آموزش پذیرش نقش مادری مثبت بوده و این بسته به شکل کلی از نظر متخصصان دارای روایی محتوایی مناسب است. لازم به ذکر است که میزان CVR مطلوب با در نظر گرفتن تعداد ۱۵ ارزیاب بالاتر از ۰/۴۹ و میزان CVI مطلوب برای این تعداد ارزیاب بالاتر از ۰/۷۰ است. خلاصه جلسات آموزش پذیرش نقش مادری در جدول شماره ۳ ارائه شده است:

جدول ۳. جلسات آموزشی پذیرش نقش مادری

جلسه	اهداف	محتوای جلسات
اول	معارفه، برقراری ارتباط و توضیح اهداف	معارفه و برقراری ارتباط با مخاطبین؛ بیان اهداف و مقررات، ارتقای سطح آگاهی زنان در مورد اهمیت خانواده و نقش مادر در خانواده، تقدس وظیفه مادری، ارائه توضیح در مورد متغیرهای پژوهش، اجرای پیش آزمون.
دوم	ایجاد آمادگی برای مادر شدن	توضیح در مورد تاثیر ویژگی‌های فردی در پذیرش نقش مادری (باورهای مربوط به پذیرش نقش مادری، طرحواره‌ها و کمال گرایی)
سوم	آشنایی با عوامل محیطی تاثیرگذار	توضیح در مورد تاثیر عوامل فرهنگی بر نقش مادری (ارزش‌ها و هنجارهای مربوط به پذیرش نقش مادری، حمایت عاطفی، حمایت اجتماعی، خدمات بهداشتی و رابطه آن با تصمیم به بارداری، اهمیت مراقبت پیش از بارداری)
چهارم	آشنایی با تاثیر عوامل اقتصادی و تکنولوژی بر پذیرش نقش مادری	توضیح در مورد تاثیر اقتصاد بر پذیرش نقش مادری، تاثیر تکنولوژی و فضای مجازی؛ تاثیر رشد تکنولوژی و فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی بر پذیرش نقش مادری، تاثیر استفاده از اینترنت بر فرزندآوری.
پنجم	بهبود کیفیت زندگی و روابط با همسر	تاثیر تعاملات فردی و بین فردی بر پذیرش نقش مادری شامل: توضیح در مورد تاثیر میزان پایداری زندگی زناشویی بر فرزندآوری، تاثیر تعاملات زناشویی بر کیفیت زندگی، تاثیر کیفیت روابط زناشویی بر انسجام روانی و سلامت جسمانی، نحوه بهبود روابط عاطفی
ششم	ایجاد حس ارزشمندی در زنان	توضیح در مورد جایگاه مادران در اسلام و در اجتماع: علل تکوینی واگذاری نقش مادری به زنان، علل اجتماعی واگذاری نقش مادری به زنان (تاثیر مهر مادری بر عاطفه اجتماعی، ویژگی علاقه و عاطفه مادری، پیامد احساسی و رفتاری مهر مادری، دیدگاه روانشناسی در مورد اهمیت نقش مادری)

هفتم	آشنایی با هویت مادری و تغییرات دوران بارداری	عوامل مؤثر در ادراک هویت مادری (قسمت اول): توضیح در مورد تغییرات روانی در دوران بارداری، تغییرات جسمانی و فیزیولوژیک در دوران بارداری، اختلالات خلقی اضطراب و استرس دوران بارداری، آموزش تن آرامی برای کاهش استرس
هشتم	آشنایی با تغییرات روانی انطباقی پس از زایمان	عوامل مؤثر در ادراک هویت مادری (قسمت دوم): توضیح در مورد تغییرات روانی- انطباقی پس از بارداری (تغییر در ارزش‌ها، شخصیت، بهبود مهارت‌های دست و مدیریت زمان، مراقبت از نوزاد، اولویته‌ها، مهارت حل مسئله، افزایش اعتماد به نفس، زندگی اجتماعی و روابط، تأثیر این تغییرات بر کسب شایستگی اجتماعی)
نهم	آشنایی با وظایف مادری و مسائل روانی و جسمانی پس از مادر شدن	پیامدهای مربوط به پذیرش نقش مادری: توضیح در مورد پیشایندهای و پیامدهای تأثیر سرمایه روان‌شناختی بر پذیرش نقش مادری، تأثیر سازگاری و عدم سازگاری با نقش، آشنایی با سلامتی ذهنی و روانی پس از زایمان و مسائل مربوط به دوران شیردهی
دهم	آشنایی با مؤلفه‌های نقش مادری	موضوع: اجزای و مؤلفه‌های نقش مادری، اهمیت روابط اولیه با نوزاد و مراحل بعد از نوزادی، تأثیر کمال گرایی بر پیوندهای عاطفی والد-فرزند، ویژگی‌های مادر شایسته از دیدگاه روانشناسی
یازدهم	جمع بندی جلسات و اجرای پس آزمون	ارائه تکنیکی برای غلبه بر کمال‌گرایی، جمع‌بندی جلسات گذشته، پاسخ به پرسش‌های مادران، برگزاری پس آزمون و پایان دوره.

بحث

این پژوهش در راستای هدف کلی پژوهش به تدوین و روایی بسته آموزشی پذیرش نقش مادری ویژه زنان متاهل فاقد فرزند پرداخته‌است. در حله اول از تحلیل مضمون پژوهش مضامین اهمیت خانواده، اهمیت نقش مادر در خانواده، عوامل مؤثر در درک هویت مادری، تغییرات روانی انطباقی، پیامدهای مربوط به پذیرش نقش مادری، پشیمانی از پذیرش نقش مادری، تأثیر طرحواره‌ها بر پذیرش نقش مادری، تأثیر مسائل فرهنگی بر پذیرش نقش مادری، عواطف مثبت ناشی از پذیرش نقش مادری، نقش مادری و اشتغال، سازگاری با نقش مادری، تعارض نقش، نگرش‌ها و آرزوهای مادران، رویای مادر شدن، تغییرات فیزیولوژیک، روانی و رفتاری، اجزای نقش مادری، کسب شایستگی مادری، اهمیت نقش مادری و روابط با فرزند، مؤلفه‌های نقش مادری، ارزش‌ها و هنجارها در پذیرش نقش مادری، ویژگی‌های فردی در پذیرش نقش مادری، حمایت عاطفی، حمایت اجتماعی، خدمات بهداشتی، عوامل اقتصادی، تأثیر روابط با همسر، تأثیر تعاملات فردی، باورهای مربوط به پذیرش و عدم پذیرش نقش مادری، تأثیر رشد تکنولوژی، تأثیر فضای مجازی (اینترنت) بر پذیرش نقش مادری، علل تکوینی واگذاری نقش مادری به زنان، علل اجتماعی

واگذاری نقش مادری به زنان، عزت نفس و تاثیر آن بر نقش مادری، کیفیت زندگی و عوامل کاهنده آن و سرمایه روان‌شناختی و مولفه‌های آن به دست آمد. از آنجایی که مخاطبین این بسته آموزشی مادران متاهل فاقد فرزند هستند، کلیه مضامین و جلسات، علاوه بر این که از محتوای آموزشی متناسب با نیازهای روانی مادران متاهل فاقد فرزند برخوردار است، به دغدغه‌های ذهنی آنان، نقش اجتماع و فضای مجازی، آموخته‌های پیشین و ویژگی‌های روان‌شناختی، هیجانی، عاطفی و شناختی آنان نگاهی ویژه شد و بر اساس آن جلسات آموزشی تدوین و روایی‌یابی شد. از آنجاییکه طی جستجوهای محقق در منابع داخلی و خارجی، مطالعه‌ای که اقدام به تعیین مولفه‌های بسته پذیرش نقش مادری نموده باشد یافت نشد، امکان مقایسه یافته‌ها با یافته‌های سایر پژوهشگران بصورت کامل فراهم نشد ولی بصورت کلی تر یافته‌های این پژوهش با یافته‌های ماتیسن و همکاران (۲۰۲۴)، بانرجی (۲۰۲۱)، دالی و همکاران (۲۰۲۱)، ون وکت و ورستیک (۲۰۲۰)، بهروزنیا و شفیع آبادی (۱۴۰۱) همچنین شریستا و همکاران (۲۰۱۹) همسو بود. نتایج این پژوهش‌ها نشان داد شکوه نقش مادری، بار مسئولیت و فشار نقش، تغییر هویت، مدیریت زمان و حمایت‌ها از جمله مسائلی هستند که برای زنان در انتقال به نقش مادری مهم است و باید در نظر گرفته شود. زنانی که تمایل به فرزندآوری دارند می‌بایست حمایت‌های روانی، هیجانی و خانوادگی مناسبی را دریافت نمایند و آموزش‌ها باید در جهت کاهش نگرانی مادران ارائه شود. همچنین نحوه ارتباط فرد با مادر خود در دوران کودکی تاثیر به سزایی در پذیرش نقش مادری دارد. خاطره بد از ارتباط با مادر خود یک عامل مهم در تاخیر در پذیرش نقش مادری یا ارتباط با نوزاد بود. از طرفی طبق این یافته‌ها ویژگی‌های تعیین کننده نقش مادر، پرورش، محافظت، مراقبت و مدیریت امور خانه و پیامدهای آن آگاهی از وضعیت نوزادی، انجام متعادل نقش‌های متعدد، فشار نقش مادرانه و تضاد نقش بود. لذا بررسی‌ها نشان داد که این مطالعات بصورت پراکنده و جداگانه به بررسی عوامل موثر در نقش مادری پرداخته‌اند و از آنجاییکه نیاز به نگاهی یکپارچه به موارد فوق و تهیه یک بسته آموزشی بر اساس آن احساس می‌شد این پژوهش درصدد استخراج مولفه‌های نقش مادری و تدوین بسته‌ای جامع برای آموزش به زنان جهت پذیرش نقش مادری بوده است. در تبیین یافته حاضر می‌توان بیان نمود که مادر شدن بزرگترین امید و بزرگترین منبع اضطراب برای زن است. برای زنان، مادری نتیجه اجتناب‌ناپذیر بزرگسالی تلقی می‌شود (دالی و همکاران، ۲۰۲۱) و نقش مادری یکی از اصلی‌ترین نقش‌های زنان در طول زندگی است (امیدوار و لیراویانی نژاد، ۱۳۹۷). ورود به نقش مادری منجر به تغییراتی در خودپنداره، سیستم خانواده، انتظارات نقش و مسئولیت‌های جدید می‌شود (شریستا و همکاران، ۲۰۱۹). تولد اولین فرزند بحران و استرس زیادی به مادر وارد می‌کند و او را با نقش‌ها و مسئولیت‌های جدیدی مواجه می‌سازد (ساکتی، فرهادی و آتش‌پور، ۲۰۲۳). انتقال به نقش والدینی یک دوره رشد ویژه همراه با پیامدهای مهم برای زنان بوده و رابطه کودک با مادر و رشد کودک را پیش‌بینی می‌کند (بانرجی و همکاران، ۲۰۲۱). علاوه بر این تاثیر ویژه نقش مادر در زندگی انسان‌ها انتقال به این

نقش را به یکی از چالش‌های بزرگ در زندگی زنان تبدیل کرده است، بدین علت که از لحاظ فیزیکی و نیز عاطفی می‌بایست با آمادگی و آگاهانه نقش خود را بپذیرند (اورچارد و همکاران، ۲۰۲۳). حال پژوهش حاضر دقیقاً با نگاهی جامع و دقیق بر فرآیند مادر شدن و چالش‌ها و بحران‌های این دوران و با تمرکز بر آموزش مهارت‌های مورد نیاز مردان اقدام به تدوین و روایی بسته مورد بحث نموده است و با اعمال نظر کارشناسان و متخصصان زمینه را برای ارائه‌ی این بسته آموزشی فراهم کرد. امید است در آینده استفاده از این بسته آموزشی بتواند نقش موثری جهت افزایش سلامت روان زنان و ارتقای سلامت خانواده ایفا کند.

پژوهش حاضر همانند هر پژوهش دیگر با محدودیت‌هایی مواجه بود، از جمله: گرچه مولفه‌های بسته آموزشی حاضر بر پایه روش کیفی تحلیل مضمون تعیین شد با این حال برآمده از ذهنیت محقق و استاذ ایشان از موضوع بوده و چه بسا سایر محققین به گونه‌ای دیگر به مسئله بپردازند. اطلاعات جمع‌آوری شده مختص به زمان انجام پژوهش بوده و ممکن است با نیازهای آتی مطابقت نداشته باشد. بر این اساس پیشنهاد می‌شود با توجه به محدودیت‌های ذکر شده پژوهش‌های دیگری انجام شود. همچنین پیشنهاد می‌شود در سایر شهرها و بر روی سایر گروه‌های زنان از جمله زنان تک‌فرزند برای پذیرش مجدد این نقش مطالعاتی انجام شود.

تشکر و قدردانی

مقاله حاضر برگرفته از رساله دوره دکترای تخصصی نویسنده اول مقاله و دارای کد اخلاق برابر IR.IAU.KHUISF.REC.1401.117 از دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان) می‌باشد. بدینوسیله از تمام کسانی که در امر اجرای پژوهش همکاری داشتند، قدردانی به عمل می‌آید.

تعارض منافع

«نویسندگان هیچ گونه تعارض منافی ندارند.»

References

- Akhavian, M. A, Mahdavi Fard, A. A, Zare, R (1400). *Islamic thought system and women's economic participation and employment*. Theological Belief Researches (Islamic Sciences), 10(41), 31-60. (In Persion)
- Banerjee D, Arasappa R, Chandra PS, Desai G. (2021) “*Hear me out*”: *Experiences of women with severe mental illness with their healthcare providers in relation to motherhood*. Asian J Psychiatry 2021;55:102505.
- Cooklin, A.R., Dinh, H., Strazdins, L., Westrupp, E., Leach, L.S., Nicholson, J.M. (2016). *Change and stability in work-family conflict and mothers' and fathers' mental health: Longitudinal evidence from an Australian cohort*. Social Science & Medicine, 155, 24–34.
- Daly, D., Moran, P., Wuytack F., et al., *The maternal health-related issues that matter most to women in Ireland as they transition to motherhood - A qualitative study*, Women Birth, <https://doi.org/10.1016/j.wombi.2021.01.013>
- Darvill, R., Skirton, S., Farand, P. (2010). *Psychological factors that impact on womens experiences of first-time mothers: A qualitative study of the transition*. Midwifery, 26, 357-366.
- Deave T, Johnson D, Ingram J. (2008). *Transition to parenthood: the needs of parents in pregnancy and early parenthood*. BMC Pregnancy Childbirth, 8, 30-36.
- Deave, T., & Johnson, D. (2008). *The transition to parenthood: what does it mean for fathers?* Journal of Advanced Nursing, 63(6), 626–633.
- Forozandeh, Z., Mirkhani, A., Yamani, M., Esmaeli Nasab, M. (2015). *Analyzing the effects of urban life on the role of motherhood*, International Conference on Women and Urban Life, Tehran, Tehran Municipality, 21-22 Azar. (In Persion)
- Gingras, A.S., Lessard, I., Mallette, F., Brassard, A., Bernier-Jarry, A., Gosselin, P., Pierrepont, C. (2021). *Couple adaptation to the birth of a child: the roles of attachment and perfectionism*. Journal of Marital and Family Therapy, 47(3), 581-594.
- Kordi, M, Fasanghari, M, Asgharipour, N, Esmaily, H. (2016). *Effect of a Maternal Role Training Program on Postpartum Maternal Role Competence in Nulliparous Women with Unplanned Pregnancy*. J Mazandaran Univ Med Sci, 25 (134), 124-134. (In Persion)
- Lamar, M.R. & Forbes, L.K. (2020) *A phenomenological investigation into the role of intensive mothering in working mothers' career*

- experiences. *Journal of Counselor Leadership and Advocacy*, 2(7), 147–162. <https://doi.org/10.1080/2326716X.2020.1753596>
- Mahdavi, M. S., Farhadi, H., Sadeghi, E., & Masaali, N. (2021). *Psychometric Traits of Motherhood Role Acceptance Scale and its Relationship With Psychological Capital*. *The Family Journal*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/10664807211022227>
- Mathijssen, J., Dirks, E., & van Bakel, H. (2024). *Transition to Motherhood: Adverse Childhood Experiences, and Support from Partner, Family and Friends*. *Maternal and Child Health Journal*, 1-8.
- Márk-Ribiczey, N., Miklósi, M., Szabó, M. (2015). *Maternal Self-Efficacy and Role Satisfaction: The Mediating Effect of Cognitive Emotion Regulation*. *Journal of Child and Family Studies*, 25(1), 189-197.
- Mimmie, C.L., Watts, N.C., Liamputtong, P., McMichael, C. (2015). *Early motherhood: a qualitative study exploring the experience of African Australian teenage mothers in greater Melbourne, Australia*. *Online journal of BMC public health*, 15, 873.
- Omidvar, B., & Liraviani njad, S (2019). *A causal explanation of maternal sense of competency: the study role of parental self-efficacy of mothers and cognitive emotion regulation strategies*. *Quarterly Journal of Woman and Society*, 9(36), 1-16. (In Persian)
- Orchard, E. R., Rutherford, H. J., Holmes, A. J., & Jamadar, S. D. (2023). *Matrescence: lifetime impact of motherhood on cognition and the brain*. *Trends in Cognitive Sciences*, 27(3), 302-316. DOI: 10.1016/j.tics.2022.12.002
- Pritchard, K.M. (2013). *Multiple Motherhoods: An Examination of Mother Status on Life Satisfaction and Psychological Distress*. *Sociology Theses, Dissertations, & Student Research*. The University of Nebraska - Lincoln ProQuest Dissertations Publishing.
- Rafatjah, M (2017). *Young Women and Their Redefinition of Motherhood Role*. *Iranian Journal of Sociology*, 18(4), 130-164. (In Persian)
- Rallis, S., Skouteris, H., McCabe, M., Milgrom, J. (2014). *The transition to motherhood: 831 towards a broader understanding of perinatal distress*, *Women Birth*, 27(1), 68–71.
- saketi Z, farhadi H, atashpour S H. (2023). *Identifying the Components of the Acceptance of the maternal role: A qualitative study*. *Journal of Assessment and Research in Applied Counseling*. 5(2), 34-40. URL: <http://jarac.iranmehr.ac.ir/article-1-176-en.html>

- Saketi, Z., farhadi, H., & Atashpour, H. (2023). *Efficacy of Positivist Psychotherapy on the Psychological Capital and Social Competence in Married Childless Women*. Journal of Modern Psychological Researches, 18(71), 119-127. doi: 10.22034/jmpr.2023.16929
- Saraghi, H, Munirpour, N, Ahmadi, M, Hassanabadi, H (2014). *Mother from the point of view of Islam and psychology and determining the components of mother's role based on religious texts*, Islamic Research Journal of Women and Family, 3(4), 13-34. (In Persion)
- Shrestha, S., Adachi, K., A Petrini, M., Shrestha, S., (2019). *Maternal role: a concept analysis*. Journal of Midwifery and Reproductive Health, 7, 1732–1741.
- Stoeber, J., Harvey, L.N. (2016). *Multidimensional sexual perfectionism and female sexual function: A longitudinal investigation*. Archives of Sexual Behavior, 45(8), 2003-2014.
- Shloim, N., Lans, O., Brown, M., Mckelvie, S., Cohen, S., Cahill, J. (2019). *Motherhood is like a roller coaster lots of ups, then downs, something chaotic; UK & Israeli women's experiences of motherhood 6-12 months postpartum*, Journal of Reproductive and Infant Psychology, 23, 523-545.
- Shrestha, S., Adachi, K., A Petrini, M., Shrestha, S., (2019). *Maternal role: a concept analysis*. Journal of Midwifery and Reproductive Health, 7, 1732–1741.
- Vugt E, Versteegh P. (2020). *She gave me hope and lightened my heart”: The transition to motherhood among vulnerable (young) mothers*. Children and Youth Services Review 118 (2020) 105318. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105318>

Compilation and validation of the training package Motherhood Role Acceptance

Zeinab Saketi^۱ Hadi Farhadi^۲ Seyed Hamid Atashpour^۳

Abstract

The purpose of the current research was to compile and validate the educational package motherhood role acceptance, for married women without children. The research was conducted using the inductive theme analysis method and the statistical population of the research included scientific texts in the field of maternal role and experts in the field of psychology and counseling. 31 related articles and books, as well as 15 experts in the field of psychology and counseling, were selected as samples from the target population. In order to analyze the data, the Brown and Clark method was used, and sub-themes and main themes were extracted in six steps. The findings finally led to the extraction of 35 main categories, based on which the training package for accepting the role of mother for married women without children was compiled and evaluated in 11 sessions of 90 minutes. The results showed that the mother role acceptance training package is sufficient according to experts with content validity (CVR=0.866, CVI=0.933) and is suitable for educational and research applications.

Keywords: Validation, Theme Analysis, Motherhood Role Acceptance.

^۱. PhD student, Department of Psychology, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

^۲. Associate Professor, Department of Psychology, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran (Corresponding Author). farhadihadi@yahoo.com

^۳. Associate Professor, Department of Psychology, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran.